

УДК 342.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.32>

ЩОДО РЕФОРМУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДОЧИНСТВА У СВІТЛІ НОВИХ КОНЦЕПЦІЙ

Подцерковний О.П.,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри господарського права і процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»,
член-кореспондент НАПрН України,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1095-3481>

Подцерковний О.П. Щодо реформування господарської юстиції у світлі нових концепцій.

У статті розглядаються проблеми реформування судової системи з урахуванням «Концепції реформування судової системи з метою покращення доступу до правосуддя», представленої у липні 2023 року Службою досліджень Верховної Ради України. Позитивні очікування від ліквідації господарських судів першої та другої інстанцій заперечуються. Наголошується, що впровадження секцій з розгляду господарських спорів при місцевих судах призведе до деградації стандартів судочинства, яке демонструють господарські суди, в тому числі з дотриманням процесуальних строків.

Спростована можливість вирішення проблеми надмірного навантаження на місцеві суди шляхом збільшення навантаження на спеціалізованих суддів, що призведе лише до зниження якості правосуддя у господарському судочинстві. Виправданими є більш розумні заходи щодо спрощення судових процедур та сприяння позасудовому вирішенню правових конфліктів, а також заповнення численних вакансій суддів місцевих судів.

Вирішення проблем судочинства пов'язане з подоланням недоліків процесуальних кодексів та антикорупційної політики держави, а не структурованню судових органів.

Визначено першочергові об'єкти судової реформи: відновлення довіри суспільства до судової гілки влади, дотримання строків розгляду справ у системі загальних та адміністративних судів, дотримання принципів незалежності суддів від державних органів, належне фінансування апарату судів та гідна оплата праці помічників суддів та секретарів, недопущення необгрунтованих позовів та самообмеження державних органів у порушенні прав приватних осіб, недопущення зловживань державних органів при оскарженні судових рішень, запровадження механізму примусової медіації, недостатнє стимулювання альтернативних методів вирішення спорів, здатних зменшити кількість судових справ.

Пропонується використовувати досвід міжнародного комерційного арбітражу в удосконаленні господарського судочинства.

Ключові слова: судова реформа, спеціалізовані економічні суди, загальні суди, адміністративні суди, господарська процедура, спеціалізовані судді, господарські спори, альтернативне вирішення спорів, медіація, комерційний арбітраж.

Podtserkovnyi O.P. On reforms of economic judiciary in the light of new concepts.

The article examines the problems of reforming the judicial system, taking into account the «Concept of reforming the judicial system with the aim of improving access to justice», presented in July 2023 by the Research Service of the Verkhovna Rada of Ukraine. Positive expectations from the liquidation of commercial courts of first and second instance are denied. It is emphasized that the introduction of sections for consideration of economic disputes at local courts will lead to the degradation of judicial standards demonstrated by economic courts, including compliance with procedural terms.

The possibility of solving the problem of excessive burden on local courts by increasing the burden on specialized judges, which will only lead to a decrease in the quality of justice in economic litigation, has been refuted. More reasonable measures to simplify court procedures and promote out-of-court resolution of legal conflicts, as well as to fill the numerous vacancies of local court judges, are justified.

Solving the problems of the judiciary is connected with overcoming the shortcomings of the procedural codes and anti-corruption policy of the state, and not with the structuring of judicial bodies.

The priority objects of judicial reform have been identified: restoration of public trust in the judicial branch of government, compliance with the deadlines for consideration of cases in the system of general and administrative courts, compliance with the principles of independence of judges from state bodies, proper financing of the court apparatus and decent remuneration for the work of assistant judges and secretaries, prevention of groundless

lawsuits and self-limitation of state bodies in violating the rights of private individuals, prevention of abuse of state bodies in appealing court decisions, introduction of a mechanism for mass mediation, insufficient stimulation of alternative dispute resolution methods capable of reducing the number of court cases.

It is proposed to use the experience of international commercial arbitration in the improvement of economic justice.

Key words: judicial reform, specialized economic courts, general courts, administrative courts, economic procedure, specialized judges, economic disputes, alternative dispute resolution, mediation, commercial arbitration.

Постановка проблеми. Судочинство у сфері розгляду господарських спорів завжди було предметом підвищеної уваги з боку держави, бізнесу, громадянського суспільства та юридичної спільноти. Причина цьому – забезпечення господарським судочинством найважливішої частини суспільного буття – економіки, від розвитку якої залежить функціонування усіх наведених суб'єктів.

Стан опрацювання проблеми. Проблеми розвитку господарського судочинства досліджувалися багатьма науковцями, серед яких можна відмітити В.К. Мамутова, О.А. Беляєвич, Т.В. Степанову, В.А. Устименка, Л.М. Ніколенко та багато інших. Але це не виключає потребу оцінювання перспектив подальшого розвитку системи господарських судів та порядку розгляду господарських спорів. Така потреба посилилася у зв'язку із презентацією в червні 2023 року «Концепції реформування системи судів із метою покращення доступу до правосуддя», розробленої Дослідницькою службою Верховної Ради України (далі – Концепція). Остання передбачає ліквідацію господарських судів першої та другої інстанції із запровадженням секцій з розгляду господарських спорів та справ щодо інтелектуальної власності у місцевих судах так званої «повної юрисдикції». Оцінка цих пропозицій з погляду їх здатності сприяти економічному розвитку та ефективності судочинства стає важливим завданням наукових досліджень.

Метою статті є визначення напрямів оптимізації системи господарських судів та господарського процесу в умовах сучасних пропозицій щодо реформування судової гілки влади.

Виклад основного матеріалу. Господарський процес та система господарського судочинства є предметом постійного реформування з 1807 року, коли в Одесі був створений перший на теренах колишньої імперії комерційний суд. Спроби більшовиків ліквідувати спеціалізацію з розгляду господарських спорів в СРСР виявилися невдалими – влада вимушена була створити спеціальні арбітражі та згодом надати їм самостійність

(1987 р). В незалежній Україні відбулася заміна органів державного арбітражу на арбітражні суди у 1991 році, наступне перетворення їх на господарські суди у 2001 році, утворення Вищого арбітражного суду, перетвореного згодом на Вищий господарський суд України [1], створення Касаційного господарського суду у складі Верховного суду (2017 рік). Положення про Державний арбітраж на початку відновлення незалежності України було замінене на Арбітражний процесуальний кодекс 1991 року, який у свою чергу був трансформований у 2001 році у Господарський процесуальний кодекс та згодом перевикладено у новій редакції у 2017 році. До цього потрібно додати численні зміни системи господарських судів, коли, наприклад, друга інстанція у господарському судочинстві спочатку мала рівень нагляду голів відповідних судів, а згодом – була трансформована у систему апеляційних судів, мережа яких переглядалася у 2001, 2010, 2014 та 2017 роках.

Після 2019 року почали лунати контраверсійні заклики до створення фінансових судів [2], інвестиційних судів [3], спеціалізованого міжнародного комерційного суду [4, с. 19], які мають повністю чи частково охопити юрисдикцію господарських судів.

Концепція, запропонована Дослідницькою службою Верховної Ради, створеною у 2022 році, пропонує ліквідувати господарські суди першої та другої інстанції, залишивши Касаційний господарський суд при Верховному Суді та запровадивши внутрішню спеціалізацію суддів місцевих судів за секціями з розгляду господарських справ, поряд із секціями з розгляду кримінальних справ; цивільних справ; справ про адміністративні правопорушення; справ з питань інтелектуальної власності [5]. Остання ідея не є новою, позаяк в період проведення судової реформи у 2015-2016 роках вона висловлювалася колишнім головою Верховного Суду України Я. Романюком [6] та підтримувалася деякими авторами (див., наприклад: [7]).

Перше, що кидається в очі у подібних пропозиціях – реформування майже не торкається адміністративних судів. Для них інституційна спеціалізація авторами Концепції не вважається деструктивним чинником. І це при тому, що традиційно господарські суди демонструють найкращі показники роботи, принаймні щодо умов здійснення правосуддя, додержання строків розгляду справ та єдності судової практики. За статистикою Європейського суду з прав людини показник невідповідності рішень господарських судів України міжнародним нормам найнижчий серед усіх інших судів [8].

В оприлюдненій Концепції запропоновано «утворити суди першої інстанції за принципом «єдиного вікна», які розглядатимуть: цивільні, кримінальні, господарські справи, справи з пи-

тань інтелектуальної власності та справи про адміністративні правопорушення». При цьому внутрішня спеціалізація таких суддів «повної юрисдикції», на думку авторів Концепції:

- сприятиме виконанню вимог статті 125 Конституції України, статті 18 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо спеціалізації суддів;

- відповідатиме положенням Висновку № 15 (2012) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо спеціалізації суддів (13.11.2012) про те, що розгляд справ спеціалізованими суддями може відбуватись у тому числі шляхом «заснування спеціалізованих палат у вже існуючих судах»; (основні напрямки спеціалізації були виділені: сімейне право та право стосовно неповнолітніх; право інтелектуальної власності; господарське право; справи про банкрутство; тяжкі злочини; розслідування злочинів та застосування санкцій (п. 42);

- забезпечить територіальний доступ населення до всіх категорій справ, включаючи господарські справи та справи з питань інтелектуальної власності;

- дозволить акумулювати ресурси, вивільнені від утримання окремих судових установ та судових ланок (зокрема, системи господарських судів та досі фактично не утвореного з 2017 року Вищого суду з питань інтелектуальної власності) на розвиток судової системи в цілому та, зокрема, забезпечення додаткових засобів доступу до правосуддя (зокрема, системи «Електронний суд»);

- зменшить кількість справ, де рішення не ухвалюється по суті через те, що позивач помилково звернувся до суду іншої юрисдикції;

- забезпечить оперативне реагування на зміну суспільних відносин, пристосування до зміни правових норм, підходів до праворегулювання (вважається, що чим вужча спеціалізація судді, тим ефективнішим є судовий розгляд, а це запорука пришвидшення винесення законного та справедливого рішення у справі);

- посилить єдність судової практики, а отже, забезпечить рівність прав громадян (оскільки на сьогодні лише незначна частина неоднозначної судової практики доходить до Верховного Суду для формування обов'язкових для врахування висновків);

- забезпечить прискорення розгляду справ (оскільки судді, які спеціалізуються у відносно вузьких сферах правовідносин, матимуть змогу більш оперативно орієнтуватися в межах конкретної справи) [5, с. 101-102].

Ці прогнози співзвучні з деякими публікаціями. Зокрема, можна зустріти думку, що внутрішня спеціалізація суддів позитивно вплине на строки розгляду справ, зробить суди більш доступними для людини та громадянина, забезпечить уніфікацію судової практики для того, щоб, щоб судові

рішення відповідали критерію передбачуваності [7, с. 16].

Варто навести кілька аргументів, щодо невідповідності наведених очікувань змістовному обґрунтуванню запропонованих Концепцією заходів.

По-перше, Конституція України у 125 не встановлює вимог щодо спеціалізації суддів. Йдеться про спеціалізацію як принцип побудови судової системи – судоустрою. Тому посилання на Конституція як основу реформу у цьому разі безпідставні.

По-друге, автори Концепції по суті ігнорують комплексний підхід цитованого ними Висновку № 15 (2012) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо спеціалізації суддів від 13.11.2012, застосовуючи вибіркоче, пристосоване до власних уподобань посилання на його положення. Адже Висновок № 15 (2012) не надає спеціалізації судів будь-якої переваги перед спеціалізацією судів. Більш того, зроблено зауваження, що «існування спеціалізованих суддів або спеціалізованих судів є поширеною практикою в державах-членах. Подібна спеціалізація існує й набула багатьох різновидів, включаючи заснування спеціалізованих палат у вже існуючих судах або створення окремих спеціалізованих судів». Спеціалізації судів та суддів представлені у Висновку № 15 (2012) в одному контексті – спеціалізація судів формує спеціалізацію суддів, але про перевагу внутрішньої спеціалізації перед інституційною (спеціалізації суддів) у Висновку не йдеться.

По-третє, прогнозування того, що ліквідація господарських судів «забезпечить територіальний доступ населення до всіх категорій справ, включаючи господарські справи та справи з питань інтелектуальної власності» прямо суперечить Висновку № 15 (2012). Зокрема, у п. 49 Висновку зазначається, що «створення великих «центрів правосуддя», які включали б загальні і спеціалізовані суди, а також суди присяжних, може, враховуючи зростаючу відстань між судами, ускладнити доступ до правосуддя».

Такий висновок має безпосереднє значення для України. Місцеві господарські суди існують в обласних центрах країни. Перерозподіл суддів господарської спеціалізації по районним судам примушуватиме суб'єктів господарювання звертатися за захистом своїх прав в районні суди, коли замість одного суду в областях виникнуть десятки інших юрисдикційних органів із розгляду господарських справ. А якщо «палаці правосуддя» існуватимуть у обласних центрах чи округах, то тоді пересічні громадяни у їх сімейних, житлових, спадкових, трудових та інших справах вимушені будуть відвідувати обласні центри чи центри округів, що призведе до різкого погіршення територіальної доступності судочинства. На жаль, ці

очевидні наслідки реформування не враховуються авторами Концепції та жодним чином в ній не обговорюються.

В-четверте, досить суперечливо звучить теза про здатність пропонованої Концепцією моделі реформування «акумулявати ресурси». Як правило, структурні трансформації вимагають витрат, а не економії коштів.

Вся історія адміністративних та судових реформ в Україні переконує, що структурні перебудови – без зміни змістовної суті роботи уповноважених суб'єктів – самі по собі призводять лише до перевитрат бюджетних коштів. Організаційні, кадрові, майнові та строкові витрати ліквідаційних (реорганізаційних) процедур, виявляються більшими від вигоди реформування. Не випадково, за аудитом Рахункової палати України більш ніж 648 млн грн, спрямованих із держбюджету на заходи з ліквідації та реорганізації судів у 2017-2020 роках, були використані неефективно [9].

Кількість суддів господарських судів, так само як і виокремленого апарату господарських судів не настільки велика (27 місцевих та 8 апеляційних господарських судів проти 663 місцевих загальних судів), аби інкорпорація господарських судів в загальні місцеві суди вплинула на економію коштів держави від реорганізації апаратної складової судів. Враховуючи, що функції апаратів місцевих судів збільшаться рівно на ту частину, на яку суди «повної юрисдикції» будуть насичені суддями господарської спеціалізації, бюджетна оптимізація від реорганізації навряд чи виникне. Більш того, ефективність апаратної роботи місцевих судів з великою вірогідністю погіршиться, адже забезпечувати однаково стабільну роботу великої кількості суддів різних спеціалізацій, істотно віддалених за своїм предметом та особливостями здійснення судочинства, буде складніше. Доведеться, крім традиційних «цивільної» та «кримінальної» канцелярії, в судах «повної юрисдикції» створювати додаткові канцелярії, які обслуговуватимуть пропоновані Концепцією «секцію з розгляду господарських справ» та «секцію з розгляду справ з питань інтелектуальної власності». А з урахуванням того, що територіальний поділ юрисдикцій в загальному та господарському судочинстві не збігається відповідно до різних потреб громадян у доступі до судової мережі, апаратну складову діяльності суддів, що спеціалізуються на розгляді господарських спорів, доведеться багатократно збільшити. Але розподіл спеціалізації за такого підходу не зможе бути гнучким – в одних випадках господарські судді в районних судах будуть недонавантажені, а в інших переобтяжені справами. Адже ту кількість справ, яку можна гнучко розподілити між 30 суддями одного суду, на можна ефективно розподілити між 30 суддями 10 судів у зв'язку із імперативами територіальної підсудності (за місцезнаходженням

відповідача або суб'єкта корпоративних прав), хворобами, відпусками, відводами тощо.

Навіть якщо передбачити, що парламент схвалить суперечливі пропозиції щодо «оптимізації судів» шляхом утворення приблизно 213 окружних судів замість 663 зареєстрованих місцевих районних та міськрайонних судів першої інстанції, кількість суддів господарської спеціалізації радикально збільшиться. Спискова чисельність суддів місцевих господарських судів станом на 2021 рік становить 479 одиниць (фактична – 462 судді) [8, с. 9]. Тобто фактично йдеться лише про 2 судді на «палац правосуддя» на секцію з розгляду господарських справ, що є явно недостатнім для підтримання якісної спеціалізації. З урахуванням того, що господарські суди розглядають не лише господарські справи, але й справи про банкрутство, а секція з розгляду справ з питань інтелектуальної власності також потребуватиме професійних суддів, спеціалізація не матиме стабільної кадрової бази та провокуватиме диспропорції в кількості справ у спеціалізованих суддів залежно від території.

Спеціалізація – це не лише фізична виокремленість кількох суддів, але й стабільна практика правозастосування у спеціалізованій юрисдикції. Забезпечувати цю стабільність у межах 27обласних судів набагато продуктивніше, ніж у межах 2-3 суддів, розведених по 213 чи 613 місцевих судах. Навіть якщо проігнорувати складність господарських справ (особливо у справах про банкрутство, кожна із яких ґрунтується на розгляді великої кількості заяв), «розчинення» суддів господарських судів у місцевих загальних судах не здатне урівноважити загальне навантаження суддів. Адже кількість суддів господарських судів становить менше 8% від штатної кількості суддів місцевих судів (останніх 7295 од.).

Сам ідея зменшення надмірного навантаження суддів загальних судів за рахунок суддів господарських судів виглядає непропорційною! Від того, що судді місцевих судів перенавантажені справами, зовсім не означає, що потрібно погіршити умови розгляду господарських справ, збільшивши навантаження на спеціалізованих суддів. Це призведе лише падіння якості правосуддя в господарському судочинстві. Більш розумними є заходи зі спрощення судових процедур та сприяння позасудовому вирішенню юридичних конфліктів, а також заповнення вакансій суддів місцевих судів, загальна кількість яких вже досягла третини від кількості штатних одиниць (див., наприклад: Консультативний висновок ВРП від 8 вересня 2020 р. [10]).

В-п'ятих, сумнівною є теза про те, що створення судів «повної юрисдикції» зменшить кількість помилок користувачів у виборі юрисдикції. Адже на сьогоднішній день проблематика юрисдикційних спорів між загальними (цивільними) та госпо-

дарськими судами фактично відсутня. Нечисленні проблеми легко вирішуються за принципом кваліфікації суб'єктного складу спору. Але набагато складнішою є проблема розмежування юрисдикції загальних та господарських судів, з одного боку, та адміністративних судів, з іншого. Але цю проблему Концепція не лише обходить стороною, але й провокує її загострення виведенням Касаційного адміністративного суду з-під Верховного Суду.

Заангажованість Концепції спостерігається у відсутності єдиного підходу до спеціалізації незалежно від предмету юрисдикції. Зокрема, без будь-якого пояснення адміністративні суди у Концепції не пропонується наділити компетенцією щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення, хоча це саме те питання, яке мало б бути в першу чергу віднесено до юрисдикції адміністративних судів. Згадаємо, що відповідно до ст. 125 Конституції адміністративні суди діють «з метою захисту прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносинах». Замість цього адміністративні суди розглядають податкові спори та спори про застосування адміністративно-господарські санкції до суб'єктів господарювання, земельні та банківські спори, податкові спори та справи про вилучення власності, що мають економічну природу і за своїм змістом потребують застосування не лише адміністративних, але й цивільних та господарських матеріально-правових норм. Адміністративні суди розглядають, серед іншого, справи за позовами держави до громадян, що явно має на меті не захист інтересів людини, а інтересів держави.

Шоста теза авторів Концепції про те, що внутрішня спеціалізація суддів «забезпечить оперативне реагування на зміну суспільних відносин» взагалі не знаходиться у логічному зв'язку із цілями реформування – судді не повинні пристосовувати власні висновки до зміни суспільних відносин, а керуватися принципом верховенства права.

Так само суперечливими виглядають сьомий та восьми висновки авторів Концепції, адже внутрішня спеціалізація суддів жодним чином не впливає на оскаржуваність рішень судів, а говорити про прискорювання розгляду господарських справ в цих умовах можна лише у відриві від реального стану здійснення судочинства в загальних судах, у які будуть влиті судді господарських судів.

Щонайменше недостатньо зрозуміло, чому сьогодні внутрішня спеціалізація місцевих судів у загальних судах не застосовується для покращення умов їх роботи, хоча спеціалізація може бути запроваджена за рішенням зборів суддів відповідного суду відповідно до ст. 18 Закону «Про судоустрій та статус суддів».

Авторами Концепції не враховано, що стандарти правосуддя, які демонструються господарськими судами сьогодні, є недосягненими для

інших судів, не дивлячись на всі етапи реформування, які пережила господарська юстиція у минулому і наявні проблеми судочинства загалом. Змінювалися мережі судів, процесуальні засади їх діяльності, але не змінювалися стабільно високі показники роботи господарського судочинства у національних правових умовах. Створені у 2005 році адміністративні суди, не дивлячись на можливість, які були у держави щодо побудови нової ланки судової системи на найкращих зразках, не призвело до появи нових якісних судів. Загальновідомі проблеми функціонування Окружного адміністративного суду міста Києва, що обумовили його ліквідацію, це наочне підтверджують.

Ліквідація господарських судів першої та другої інстанції призведе до нівелювання стандартів господарського судочинства. Адже такі стандарти забезпечуються, серед іншого, організаційною єдністю суддів цих судів, традиціям, сприятливими умовами для обміну досвідом та єдиного організаційного забезпечення. Внутрішня судова спеціалізація не зможе забезпечити ці стандарти, віднесення суддів до певної спеціалізації залежатиме від адміністративних та інших суб'єктивних факторів, а, будучи позбавленою організованої спеціалізованої ієрархії, господарська спеціалізація втратить елементи передбачуваності та однаковості [11, с. 130]. Не випадково, у жодній розвинутій країні світу протягом останніх десятиліть не відбулося ліквідації спеціалізованих судів господарського спрямування, а створення нових господарських (бізнесових) судів є правовим мейнстрімом [12, с. 157].

Для дієвого реформування судової потрібно чітко визначити проблеми, що виникають при здійсненні судочинства та провокують недовіру до суддів. А серед них: відсутність єдності судової практики, затягування розгляду справ в системі загальних та адміністративних судів, порушення принципів незалежності суддів від органів держави, недофінансування апарату судів та низька оплата праці помічників суддів, секретарів та розпорядників, відсутність перешкод для сутяжництва та брак самообмеження державних органів в порушеннях прав фізичних та юридичних осіб, зловживання державних органів при оскарженні рішень судів, відсутність механізму примусу до медіації, недостатнє стимулювання до альтернативних способів вирішення спорів, здатних скоротити кількість судових справ.

Вирішення цих проблем лежить, передусім в процесуальній площині та антикорупційній політиці держави, а не в структуруванні судових органів.

З аналогічних причин створення нових судів типу фінансово-кредитних, інвестиційних чи міжнародних комерційних судів в межах судової системи України не здатне вирішити проблеми довіри до судів та якості судочинства. Показово, наприклад,

що Верховний Суд за касаційними скаргами, розглянутими протягом 2020-2023 (включно з березнем) років, скасував більше ніж половину судових рішень, ухвалених Вищим антикорупційним судом [13]. Саме тому можна визнати обґрунтованою думку науковців, які, посилаючись на досвід Великої Британії в цьому питанні, доводять, що порушення роботи господарських судів може ускладнити роботу судової системи та вплинути на її ефективність [14]. Не менш категорична в оцінці таких ініціатив адвокатська спільнота [15]. Так само створення нових «палаців правосуддя» не здатне вирішити принципові проблеми судової влади.

Судова реформа має відбуватися не шляхом зміни вивісок та переформатування судових інституцій, а зміною процесуального порядку та інших поточних проблем судочинства. Серед іншого варто використати досвід міжнародного комерційного арбітражу при вдосконаленні господарського судочинства: розширити дискрецію суддів, усунути надмірний формалізм ГПК, запровадити загальне правило про спрощене провадження замість загального, запровадити інститут «комплексних позовних вимог» та обмежень на оскарження компетенції суду, запровадити елементи участі народу в процедурах розгляду господарських справ тощо [16].

Висновки. За відсутності принципових змін у порядку здійснення судочинства та умов роботи суддів, переформатування судових органів позбавлене сенсу. Більшою мірою нагадує прожектерство, аніж реальну концептуальну основу для судової реформи. А ліквідація найефективнішої судової гілки влади – господарських судів – достеменно перенесе на порядок вирішення господарських спорів усі проблеми, які не вирішені в місцевих судах: затягування розгляду спорів, відсутність єдності практики, умови для рейдерства, непродуктивні бюджетні витрати тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Одесский арбитражный суд: два века истории / В.С. Балух, А.А. Сурилов. Одеса: Юридическая литература, 2001. 328 с.
2. Законопроект про створення фінансового суду вже напрацьований – голова НБУ: Epravda 21.01.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/01/21/681666/> (дата звернення 1.07.2023).
3. Хміль А. Мін'юст ініціює створення інвестиційного суду : fbc.ua 31.07.2020 URL: <https://fbc.ua/news/ekonomika-uk/minyust-initsiyuye-stvorenyya-investitsijnogo-sudu/> (дата звернення 20.02.2023).
4. Вдосконалення системи врегулювання комерційних спорів в Україні: оцінка загальних умов вирішення спорів / Патрісія Шонессі, Алеш Залар, Кріна Балтаг К., USAID, 2020. 56 с.

5. Концепція реформування системи судів із метою покращення доступу до правосуддя: Дослідницька служба Верховної Ради України, 30.06.2023 URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32447.pdf> (дата звернення 19.07.2023).
6. Романюк Я. Перехід України до триланкової судової системи підвищить ефективність діяльності судів, – в інтерв'ю газети «Судовий вісник» 15.05.2015 URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/perehid-na-tri-lankovu-sudovu-sistemu-nablizit-ukrayinski-sudi-dolyudey--golova-vs.html> (дата звернення 20.07.2023).
7. Нестерчук Л.П. Внутрішня спеціалізація суддів - необхідний елемент поліпшення ефективності правосуддя українськими судами [Електронний ресурс] /Актуальні проблеми політики. 2016. Вип. 57. С. 10–21.
8. Аналіз стану здійснення правосуддя при розгляді господарських справ за 2021 рік: КГС ВС URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/sud_pract/2021_analiz_KGS.pdf (дата звернення 19.07.2023).
9. В рамках судової реформи неефективно використали понад 648 млн грн. Рахункова палата 06.12.2022 <https://yur-gazeta.com/golovna/v-ramkah-sudovoyi-reformi-neefektivno-vikoristali-ponad-648-mln-grn-rahunkova-palata.html> (дата звернення 20.07.2023).
10. Консультативний висновок ВРП щодо законопроекту № 3025а від 8 вересня 2020 р. № 2583/0/15-20. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/410> (дата звернення 20.07.2023).
11. Подцерковний О.П. Про суперечність європейським стандартам пропозицій щодо ліквідації господарських судів / Юридичний вісник. 2014/6. С. 125–130.
12. Подцерковний О.П. Досвід спеціалізації господарської (комерційної) юрисдикції в Україні та західних країнах / Вісник Національної академії правових наук України. 2018. Т. 25. № 1. С. 146–161.
13. ВС скасовує половину рішень ВАКС: статистика YUR-GAZETA 30/03/2023. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/vs-skasovue-polovinu-rishen-vaks-statistika.html>.
14. Hudima, T., Chaban, O., & Oliukha, V. (2021). Specialized Financial Court: experience of the United Kingdom and prospects for Ukraine. *Economic Annals-XXI*, 192(7-8(2)), 158–168. doi: <https://doi.org/10.21003/ea.V192-13>.
15. Адвокатська спільнота занепокоєна ініціативою створення спеціалізованого фінансового суду для розгляду кредит-

них спорів та спорів із проблемними активами: НААУ 15.03.2021 URL: <https://unba.org.ua/news/6380-advokats-ka-spilnota-zanepokoena-iniciativoyu-stvorennya-specializovanogo-finansovogo-sudu-dlya-rozglyadu-kreditnih-sporiv-ta-sporiv-i-z-problemnimi-aktivami.html> (дата звернення 20.07.2023).

16. Подцерковний О.П. Розвиток міжнародного комерційного арбітражу – приклад для оптимізації господарського судочинства в Україні COORDYNATA 8.07.2023. <https://coordynata.com.ua/rozvitok-miznarodnogo-komercijnogo-arbitrazu-priklad-dla-optimizacii-gospodarskogo-sudocinstva-v-ukraini> (дата звернення 20.07.2023).